

Komparativna analiza japanske i grčke mitologije: motiv postanka i odlaska u podzemni svijet

Križ, Uma

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:802328>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

UMA KRIŽ

**KOMPARATIVNA ANALIZA JAPANSKE I GRČKE MITOLOGIJE:
MOTIV POSTANKA I ODLASKA U PODZEMNI SVIJET**

Završni rad

Pula, kolovoz 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

UMA KRIŽ

**KOMPARATIVNA ANALIZA JAPANSKE I GRČKE MITOLOGIJE:
MOTIV POSTANKA I ODLASKA U PODZEMNI SVIJET**

Završni rad

JMBAG: 0303090039, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij japanskog jezika i kulture

Predmet: Uvod u japansku povijest i kulturu 2

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Visočnik Gerželj

Komentor: mag. jap. Kamelija Kauzlarić

Pula, kolovoz 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Uma Križ, kandidat za prvostupnika japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Uma Križ

U Puli 27. rujna 2022. (datum)

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Uma Križ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Komparativna analiza japanske i grčke mitologije: motiv postanka i odlaska u podzemni svijet koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljajući na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 27. rujna 2022. (datum)

Potpis

Uma Križ

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Drevni Japan	2
3. Drevna Grčka	2
4. Mitologija.....	3
4.1. Obilježja i uloga japanske i grčke mitologije.....	4
5. Mit o stvaranju	6
5.1. Grčki mit o stvaranju.....	7
5.2. Japanski mit o stvaranju	8
5.3. Sličnosti i razlike.....	11
6. Odlazak u podzemni svijet.....	13
6.1. Grčki podzemni svijet	13
6.2. Otmica Perzefone	14
6.3. Tesej u Tartaru	16
6.4. Orfej i Euridika	17
6.5. Japanski podzemni svijet	17
6.6. Izanami i podzemni svijet	18
6.7. Bog Okuninushi (Onamuji).....	20
6.8. Sličnosti i razlike.....	21
7. Zaključak.....	23
8. Literatura.....	24
9. Popis priloga	26
10. Sažetak	27
11. Summary	28

1. Uvod

Mit kao pripovijest određene simbolike ostavio je trag na različitim područjima. Na mitove su utjecala vjerska uvjerenja, kulturni identitet ljudi te odnosi ljudi s prirodnim i duhovnim svijetom. Japanski su mitovi, danas, središnji dio šintoističke religije, a grčki su mitovi najveći utjecaj na zapadne civilizacije imali kroz umjetnost i književnost (Bolle, 2020; Wilkinson, 2009: 8-9; Taft, 2014: 9).

Japanska mitologija obuhvaća podrijetlo, običaje i kulturu Japana te se stapa s religijom, a na nju su utjecale i vanjske sile poput Kine i Indije, Okhoskiana te Tunguske kulture. Naglasak ove mitologije jest na *kamijima*, tj. božanstvima koja žive u svemu, proširila se usmenom predajom, a vladari u Japanu preoblikovali su je iz političkih razloga (Ashkenazi, 2003: 1-2).

Stari su Grci, kao i Japanci, vjerovali da upravo bogovi imaju moć i kontrolu nad svijetom i prirodom te su imali važnu ulogu u njihovoj kulturi i religiji. Vjerovali su da bogovi žive na Olimpu te je vođa bogova i božica bio Zeus (Houle, 2011: 14-15).

Temelj ovoga rada jest usporedba motiva postanka i odlaska u podzemni svijet mitologije drevne Grčke i drevnoga Japana. U ovome će radu pobliže biti objašnjeni motivi postanka i odlaska u podzemni svijet dviju mitologija i njihove karakteristike, njihovi utjecaji na drevnu civilizaciju i današnjicu te njihova usporedba.

Cilj ovoga rada jest istražiti sličnosti i razlike između motiva postanka i odlaska u podzemni svijet, u grčkoj i japanskoj mitologiji, pomoću dostupnih djela na temu.

2. Drevni Japan

Podrijetlo kulture u Japanu još uvijek je predmet arheoloških istraživanja te još nije u potpunosti otkriveno, no postoje arheološki dokazi da su u Japanu živjeli ljudi danas zvani *Jōmon* (縄文). Naziv označava „uzorak užeta“ na keramici koju su izrađivali, a samo razdoblje *Jōmon* trajalo je od otprilike 14500. godine prije Krista do 300. godine prije Krista. Kultura zvana *Yayoi* (弥生) pojavila se u Japanu oko 4. stoljeća prije Krista. Stanovnici Nare su 250. - 350. godine poslije Krista izgradili masivne carske grobne humke nazvane „*kofun*“ (古墳). Njihov rast i širenje povjesničari povezuju sa širenjem klana *Yamato* (和氏) te se ističe da su *kofuni* slični humcima u Južnoj Koreji. Vladari klana *Yamato* postupno su širili vlast nad japanskim otocima, ratovanjem i diplomacijom, a kako bi opravdali svoju kontrolu, povezivali su svoj klan s pričom o početku svijeta u kojoj su *Yamato* vladari povezani s bogovima koji su stvorili svijet. Shodno tome, taj je mit postao središnji dio japanske šintoističke religije, a usmene su predaje zabilježene u *Kojikiju* (古事記, *Zapisi o drevnim događajima*) i *Nihon Shokiju* (日本書紀, *Japanske kronike*) (Roberts, 2009: 9-11).

Carica Gemmei zatražila je da najraniju postojeću kroniku u Japanu, *Kojiki*, napiše Yasumaro, japanski aristokrat, dužnosnik i kroničar. Druga najstarija knjiga japanske povijesti jest *Nihon Shoki* (Yasuka, 2015).

3. Drevna Grčka

U društvu stare Grčke dominirali su muškarci s punim pravnim statusom, imovinom, pravom glasa. Društvene skupine stanovništva grčkih polisa bile su izrazito raznolike. Svi su imali svoje uloge, od žena i djece, imigranata do radnika i robova. Međutim, postojala je interakcija među klasama koja je često bila nedopuštena. Društvo antičke Grčke sastojalo se od muškaraca, koji su se dijelili na zemljoposjednike, siromašne poljoprivrednike i srednji sloj, potom žena koje su bile bez građanskih prava, robova i stranaca (Cartwright, 2018).

Postoje arheološki nalazi poput keramike koja prikazuje bogove i božice iz osmog stoljeća prije Krista, a koji podupiru grčka vjerovanja u bogove opisane u Hesiodovom djelu (Leeming i Leeming, 1994: 4).

Svijet stare Grčke započeo je nastajanje, u istočni Mediteran, oko trećeg tisućljeća prije Krista pa sve do prvog stoljeća prije Krista. Prvu su Grčku civilizaciju činili Mikenjani od oko 1600. godine prije Krista do 1200. godine prije Krista. Za Grčku je vrijeme obnove i rasta, poput obnove komunikacije i trgovine, pismenosti i umjetnosti, bilo razdoblje od 900. godine prije Krista do otprilike 700. godine prije Krista. U arhajskom je razdoblju, od 700. godine prije Krista do 600. godine prije Krista, došlo do uspona političkih jedinica, tj. polisa. Tirani su zavladali u Grčkoj oko 500. godine prije Krista, a tiranija je u Ateni okončana 510. godine prije Krista. Nakon toga se počela razvijati demokratska vlada, a Grci su porazili Perzijance, što se slavilo u javnim umjetničkim djelima uz prikazivanje mitoloških bitaka. Također, 5. stoljeće prije Krista u Grčkoj se smatra „zlatnim“ dobom. Grčka postaje rimska provincija 146. godine prije Krista, a 31. godine prije Krista došlo je do kraja helenističkog razdoblja i početka rimskog carskoga doba (Sacks, Murray i Brody, 2014: 12).

4. Mitologija

Mit je simbolična pripovijest te je najčešće nepoznatog podrijetla koje je djelomično tradicionalno. Mitovi su posebice povezani s vjerskim uvjerenjima te se razlikuju od simboličkog ponašanja i simboličkog mjesta ili objekata. Mitologija označava proučavanje mita i korpus mitova koji pripadaju određenoj religijskoj tradiciji. Svaki se mit predstavlja kao autoritativno i činjenično izvješće, bez obzira na to koliko su mitski događaji u suprotnosti s prirodnim zakonom ili uobičajenim iskustvom. Riječ mit potječe od grčke riječi *mythos*. Također, riječ mit ima mnoštvo značenja, a može značiti „riječi“, „izreke“, „priče“, „fikcije“ i slično (Bolle, 2020).

Prema Wilkinsonu, mitovi jačaju kulturni identitet ljudi te mitovi o podrijetlu svakoga naroda govore ne samo o njihovim precima nego i rutama kojima su putovali preko zemlje (2009: 8-9).

Mitovi proizlaze iz intimnog odnosa ljudi i prirodnog i duhovnog svijeta. Kroz bezbrojna prepričavanja te način na koji su bogovi, heroji i stvorenja inspirirali umjetnike, možemo vidjeti važnost i vitalnost mitova. Bogovi elemenata pripadaju najčešće istaknutim bogovima, a posebice bogovi sunca i bogovi kiše te se neke od najpoznatijih mitskih tema tiču elemenata. Bogove sunca ili neba štovali su svi drugi bogovi te su bili izrazito moćni, od boga Inka Intija pa sve do grčkog boga neba Zeusa ili japanske božice sunca Amaterasu. Mnoge kulture imaju mit u kojem sunce

nestaje, te u svijetu nestaje hrana i toplina, koji objašnjava noć i dan, izvanredne nadljudske moći i podzemni svijet. Priče diljem svijeta, gdje gnjevni bogovi šalju velike poplave ili suše te druge prirodne katastrofe, poticale su ljude da poštuju bogove kako ne bi oslobodili svoj bijes (Wilkson, 2009: 8-9).

4.1. Obilježja i uloga japanske i grčke mitologije

Japanska je mitologija od davnina sistematizirana, što možemo vidjeti u *Kojikiju* ili *Nihon Shokiju* od kojih svaki stvara svoj mitski svijet i ima svoju individualnu strukturu (Konoshi, 1984: 54).

Ashkenazi (2003: 27) navodi kako se lokalna religija u Japanu temeljila na štovanju i obraćanju duhovima koji su prebivali u materijalnim objektima. Shodno tome, smatralo se da su stijene neobičnih oblika, planine, rijeke i dr. imali moć, a i do danas u Japanu postoji drveće, stijene, vodopadi i kamenje koje se smatra *kamijima*. *Kami* (神) je živio u svemu i bilo čemu što je izazvalo strahopoštovanje i veliko zanimanje. Mnogo je zadržano u japanskim tradicijama, a domorodačko je vjerovanje bilo lokalno i nepisano.

Ashkenazi (2003: 29) tvrdi da *kami* označava moćno biće s velikim interesom za ljude i njihove živote te posjeduje sposobnost izravnog i neizravnog interveniranja među ljudima. Također, označava nešto blisko "svetome" pa tako postoji tajanstvena i uzdižuća kvaliteta koja razna živa bića posjeduju u različitim stupnjevima.

Ashkenazi (2003: 1-2) tvrdi da je u Japanu odnos između mita i života složen. Mitovi obuhvaćaju vjerovanja o podrijetlu Japanaca te njihovim običajima i kulturi, a oni se stapaju na suptilne načine s religijom, kulturom i običajima u kućanstvu.

U japanskoj mitologiji postoje različiti mitovi, umjesto da postoji jedna koherentna mitologija. Neki od njih su zapisani, dok su drugi usmene priče, a uz narodne priče, sadrže usmene tradicije te uobičajeno govore o božanstvima i moralu ili mogu biti i puka zabava (Ashkenazi, 2003: 1-2).

Također, japanske su mitove često pisale utjecajne osobe na vlasti, kako bi uspostavile određena pravila te naglasili važnost cara i njegov autoritet (Ashkenazi, 2003: 1-2). Neki od njih uključuju stavljanje glavnih svetišta diljem zemlje pod izravnu kontrolu carskog dvora, a svetišta su bila

hijerarhijski organizirana pod svetištem Ise, koji je bio posvećen božanstvu sunca i pretku japanskih careva, božici Amaterasu (Mori, 1979: 526).

Značajan su broj mitoloških narodnih priča prikupili japanski folkloristi, posebice u prvoj polovici 20. stoljeća nakon što su počele nestajati zbog razvoja medija (Ashkenazi, 2003: 1-2). Ashkenazi ističe kako su na mitološke tradicije Japana utjecale razne vanjske sile pa su tako i, budizmom, Kina i Indija utjecale na japanske mitove te ih obogatile, a susjedne kulture poput Okhoskiana i tunguske kulture su, također, utjecale na mitologiju Japana, no one su manje dokumentirane (2003: 2). Također, Ashkenazi (2003: 2) tvrdi kako sličnosti japanskih mitova možemo usporediti s mitovima iz protopolinezijskih kultura.

U Japanu su vlada i religija usko povezane još od davnina, a jedna od najznačajnijih i najranijih riječi vlade Japana bila je *matsuri-goto* (政), a znači „poslovi obožavanja“. Također, rani japanski pisci, o vladi i politici, često su koristili izraz *sasei itchi* (祭政一致) koji označava „jedinstveno obožavanje vlade“ (Brett, 1962: 17).

U Japanu se car smatra osobom koja ima moć komunikacije s nadnaravnim moćima i carskim precima koji su božanstva, te najvažnije, s vrhovnim božanstvom Amaterasu (Brett, 1962: 17), koja je kći božanstava Izanami i Izanagi, a za njezinog se unuka smatra da je bio prvi car Japana.

Spisatelj *Kojikija* je u prošlosti Japancima donio odgovor na egzistencijalna pitanja koja je povezao uz povijest carske kuće, tako da je sve u što su Japanci tada vjerovali podupiralo koncept carske suverenosti, tj. potpune vlasti cara (Brownlee, 1991: 11).

Prema Houleu, stari su Grci bili politeisti te su vjerovali da moć nad svijetom i kontrolu nad prirodom imaju bogovi, koji su imali važnu ulogu u životu starih Grka. Stoga su dizali hramove u čast bogovima te ih štovali, održavali svetkovine njima u čast te bi im pjesnici recitirali priče o pustolovinama bogova. Čak su im davali žrtve poput životinja, a većina gradova imala bi određenoga boga kao zaštitnika. Skup bogova i božica zvao se panteon, a vođa grčkog panteona bio je Zeus koji je prepoznat kao kralj i vladar (2011: 4). Pomak u predstavljanju mitova dogodio se u 8. stoljeću prije Krista kada je grčka mitologija prvi put predstavljena u pisanom obliku, za što su zaslužni pisci Homer i Hesiod. Homerova se *Ilijada* temelji na posljednjim fazama Trojanskog rata u kasnom brončanom dobu, koje je trajalo od 1800. godine prije Krista do 1200. godine prije

Krista, a *Odiseja* o povratku junaka Odiseja. Hesiodova se *Teogonija* temelji na božanstvima i opisivanju stvaranja čovjeka (Cartwright, 2012).

Stari su Grci vjerovali da su bogovi živjeli na Olimpu, planini u središnjem dijelu Grčke te su mogli napustiti Olimp i otići kad požele, stoga postoje česti mitovi i legende o bogovima koji su poprimili ljudski oblik i hodaju među ljudima. Također, bogovi su se često vjenčavali međusobno, prakticirali poligamiju ili vjenčavali unutar obitelji (Houle, 2011: 15).

Grčka je mitologija kasnije utjecala na zapadne civilizacije kroz umjetnost i književnost. Taft (2014: 9) tvrdi da unatoč tome što su mitovi koji govore o postojanju i djelovanju prirodnih fenomena, djelima bogova i heroja, društvenim i političkim institucijama i sličnim tematikama, razvijeni u mnoštvu civilizacija, grčka mitologija ostala je bez konkurencije u zapadnim državama kada je u pitanju maštovitost i privlačnost ideja.

Nadalje, Taft (2014: 9) tvrdi da su zato pjesnici i umjetnici, još od antičkih vremena, koristili grčku mitologiju kao inspiraciju te otkrili suvremeni značaj i relevantnost u klasičnim mitološkim temama.

5. Mit o stvaranju

Leeming tvrdi kako je mit o stvaranju najuniverzalniji te je prisutan svuda, kao i ljudska potreba za znanjem podrijetla, te označava i kulturni život te da su mitovi o stvaranju oblikovani određenim shvaćanjima koja su oblikovala određena okruženja i dominantne aktivnosti (2010: 19-20).

Konstruirani su simboličnim i metaforičkim narativima, oblikovanih u elemente stvarnog životnog iskustva, te oni izražavaju kulturu i ljudsko mjesto te ulogu u vremenu i prostoru (Leeming, 2010: 19-20).

Mit o stvaranju je kozmogonija i uključuje kombinaciju smisla koje na grčkom znači red (*kosmos*) i rađanje (*genesis*), a govore kako konačna stvarnost poprima određeni oblik u svijetu kojega poznajemo (Leeming, 2010: 19-20). To može značiti da su stari Grci i stari Japanci promatrali svijet oko sebe te tako objašnjavali pojave na način na koji su to mogli shvatiti bez današnjeg razvoja znanosti, a tako im se oblikovalo cjelokupno shvaćanje stvarnosti pa se tako gnjev bogova objašnjavao kao razlog suše, gladi ili smrti.

5.1. Grčki mit o stvaranju

U Grčkoj je većinu spisa, o mitovima stvaranja, ispisao Hesiod, čije je ključno djelo epska pjesma *Teogonija*. Hesiod, nakon zazivanja muza, uvodi tri božanske generacije koje sežu do stvaranje svijeta, a uključuju Urana i Gaju, Krona i Reju i Zeusa i Heru. Hesiod daje tumačenje univerzalnog poretka u kojem na čelo dolazi Zeus. Prva generacija su Uran i Gaja, a prvi od svih, koji je nastao aseksualnim procesom, jest Kaos. Nakon Kaosa dolaze Gaja (Zemlja) i Tartar. Tartar se odnosi na tmurno mjesto koje se nalazi na istoj udaljenosti ispod zemlje kao što je Zemlja udaljena od neba. Pojavljuje se i Eros, bog ljubavi, koji je opisan kao 'najljepši od svih bogova' (Kershaw, 2013: 22).

Nadalje, iz Kaosa proizlaze Nikta (noć) i Erebo (tamno pakleno područje) koji postaju roditelji Hemere (dan) i Etera (svemir / svijetli zrak). Od Nikte proizlaze zloćudne sile kao što su Moros (propast), Ker (sudbina), Tanatos (smrt), Hipnos (san), Momus (krivica), Ojza (nevolja), Apata (prijevera), Filota (seksualna naklonost), Geras (starost) i Erida (svađa) (Kershaw, 2013: 22).

Graves (1955: 11) navodi nekoliko mitova o postanku pa tako i *Pelaški mit o postanku svijeta*:

„U početku se boginja svih stvari, Eurinoma, podiže gola iz kaosa, ali ne nalazi ništa čvrsto na što bi mogla stati te zato odvoji vodu od neba, plešući usamljena na valovima. Plesala je tako krećući se prema jugu, a vjetar koji je pokretala svojim plesom učini joj se kao nešto novo i naročito, kao nadahnuće za stvaranje. Okrećući se oko sebe, ona dohvati sjeverac, protrlja ga rukama i, gle čuda! Pojavi se velika zmija Ofion. Da bi se zagrijala, Eurinoma počne plesati sve žešće i žešće, što kod Ofiona izazva požudu, te on obavije njene božanske udove i spoji se s njom. (...) Ona potom uze na sebe oblik golubice i; ležeći na valovima određeno vrijeme, snese jaje. Na njenu zapovijed, Ofion se oko jajeta obavije sedam puta i sve dok se ono ne rasprsne i iz njega ne ispadnu Eurinomina djeca — sve stvari koje postoje: sunce, mjesec, planete i zvijezde, zemlja sa svojim planinama, rijekama, drvećem, biljkama i životinjama.“

Eurinoma i Ofion odabrali su Olimp za svoj dom, no Ofion se počeo hvaliti kako je on sam stvorio svijet i počeo vrijeđati Eurinomu, nakon čega ga je ona odmah prignječila petom, izbila mu zube i prognala pod zemlju u mračnu pećinu. Potom je stvorila sedam planetarnih sila te na svaku

postavila po jednu Titanku i Titana. Shodno tome, stvorila je za Sunce Teju i Hiperiona, Febu i Atlasa za Mjesec, za planet Mars Dionu i Krija, za Merkur Metidu i Keja, za Jupiter Temidu i Eurimedonta, za Veneru Tetidu i Oceana te za Saturn Reu i Krona. Prvi čovjek bio je Pelazg, ujedno i praotac svih Pelazga, koji je iznikao iz zemlje Arkadije te su nakon njega iznikla još nekolicina. Pelazg ih je naučio da se hrane žirom, kako da od svinjske kože šiju tunike te kako da grade kolibe (Graves, 1955:12).

Prema Gravesu (1955: 12-13), spominje se da svi bogovi i sva živa bića potječu iz vrela Oceana te Tetidu navodi kao majku njegove djece. Napominje da je crnokrilu božicu Noći, koje se i sam Zeus plašio, zavodio Vjetar. Uslijed toga je ona snijela srebrno jaje u utrobi Mraka, iz čega se izlegao Eros koji je pokrenuo svijet iz mirovanja. Fanes je stvorio zemlju, nebo, sunce, mjesec, ali je Noć vladala svijetom sve dok je nije zamijenio Uran.

Također, Graves (1955: 14) napominje *Olimpijski mit o stvaranju svijeta*, u kojem se Majka Zemlja u početku svih stvari izdigla iz Kaosa te u snu rodila Urana. On je, gledajući majku s ljubavlju, prosuo plodnu kišu na njene tajne pukotine, nakon čega ona porodi travu, cvijeće, drveće, zvijeri i ptice. Kiša koju je Uran prosuo stvorila je tekuću vodu i ispunila šupljine vodom, nakon čega dolazi do nastanka mora i jezera.

5.2. Japanski mit o stvaranju

Prema Vasiću (2016: 47), u japanskoj mitologiji, jasnu poetsku sliku o nastanku svijeta daju nam mit o božanstvima Izanagi i Izanami. Svaki nastanak novog *kamija* predstavlja nastanak određenog elementa. Shodno tome, Izanami i Izanagi stvaraju fragmente nežive i žive prirode koji uključuju kamenje, zemlju, pijesak, vjetar, vodu i vatru. Nadalje, rađaju elemente vezane uz ljudsko stanište poput vrata, kuće i krova. Elemente vezane uz vodu stvaraju njihova djeca, bog vladar rijekama i boginja vladarica mora. U slučaju stvaranja, kod japanske mitologije, učestalo dolazi do istovremenog stvaranja nebeskog i zemaljskog, poput nebeske i zemaljske magle te nebeske i zemaljske sfere.

Vasić (2016: 47) navodi kako ovakvo stvaranje pokazuje da se prema drevnim Japancima ove sfere nisu uvelike razlikovale.

U japanskoj su mitologiji, u početku, zemlja i nebo bili spojeni te je svijet bio kaotična masa, oblika jajeta, i bez određenih granica. Čišći i svjetliji dio mase postao je nebo, a grublji i teži dio, kojemu je bilo potrebno više vremena da se slegne, postao je zemlja te je tada zemlja plivala na površini prvobitnog mora. Tada su se pojavila prva tri božanstva. *T'ien* se odnosio na kinesko staro shvaćanje neba, koje je utjecalo na japansku kozmologiju, te se, također, smatra korijenom riječi za cara *tenno* (天皇). Ostala su se božanstva odnosila na snagu stvaranja i plodonosnu moć te kreativan razvoj koji rađa sva bića. Četvrto je božanstvo bilo u obliku mladice trstike, što je simboliziralo rođenje svih bića iz trstolike tvari u prvobitnome moru blata te život koji naglo buja u postojanje. Nadalje, peto je božanstvo pridonijelo izgrađivanju nebesa, tj. *Takamagahare* (高天原). Ova su božanstva iz nepoznatih razloga odvojena i razlikuju se od ostalih bogova te su smještene u zasebnu grupu. Kasnije se pojavilo idućih dvanaest bogova, a posljednji su bili bog Izanagi i božica Izanami (Cavendish i Ling, 1982: 75).

Prema *Kojikiju*, nastanak bogova i svijeta u japanskoj mitologiji odvijao se sljedećim redoslijedom:

„Onda, svi nebeski bogovi slovom svojim zapovjediše bogu Izanagiju i boginji Izanami: „Uobličite i učvrstite ovu plutajuću Zemlju!“ I zaduživši ih tako, dadoše im draguljima optočeno nebesko koplje. Onda, njih dvoje, stojeći na lebdećem nebeskom mostu, uroniše nebesko koplje i promiješашe njime, začu se zvuk nalik ključanju morske vode, a kad izvukoše koplje, slane kapi s njegovog vrha nataložiše se i skupiše, te tako nastade kopno. Bijaše to otok Onogoro. Sišavši na to ostrvo, podigoše nebeski stub i uz njega izgradiše palaču od osam hvati. Onda bog Izanagi upita svoju sestru, boginju Izanami: „Kako posta tijelo tvoje?“ Na to će ona: „Tijelo moje nastajaše i nastajaše, al osta jedno mjesto gdje ne sraste.“ Na to će bog Izanagi: „Tijelo moje nastajaše i nastajaše, al ima jedno mjesto gdje pretiče. Zato, da stavimo mjesto moje što pretiče u tvoje što ne sraste i zatvorimo ga, da bismo stvorili zemlju. Kako bi to bilo?“ A boginja Izanami odgovori: „Neka bude tako.“ Bog Izanagi na to reče: „Onda, hajde da ja i ti obiđemo oko nebeskog stuba, sretnemo se i spojimo.““ (Vukelić et al., 2021: 19).

Nakon što su se složili krenuli su stvarati zemlju, a bog Izanagi govori sljedeće:

„Ti obidi s desne strane, a ja ću s lijeve, i tako ćemo se sresti." Složiše se i u tome, i kad obidoše oko stuba, boginja Izanami prozbori prva: „Ah, krasnog li momka!" a za njom će bog Izanagi: „Ah, lijepe li djeve!" I kada jedno drugo tako osloviše, bog Izanagi reče svojoj sestri: „Nije dobro da žena prozbori prva." No i pored toga, provedoše svadbenu noć u skrovitoj odaji i rodiše novorođenče nalik pijavici, po imenu Hiruko." Ovo dijete staviše u čamac od trske i pustiše ga niz vodu. Zatim rodiše otok Ava. No, ni ono se ne ubraja u djecu koju izrodiše.“ (Vukelić et al., 2021: 20).

Slika 1. Bog Izanagi i božica Izanami pri stvaranju svijeta

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/671008>

Nakon što su zaključili da im djeca koju su rađali nisu valjana, Izanami i Izanagi odlučuju reći to nebeskim bogovima. Odgovor bogova bio je da žena nije smjela odgovoriti prva, a zato što je Izanami odgovorila prva, dijete se rodilo kao pijavica. Bogovi su poslali Izanami i Izanagi još jednom na otok da pokušaju ponovno. Oni su učinili to što su im bogovi rekli i počeli ponovno obilaziti oko nebeskog stupa. Prvo su rodili dijete zvano Avaji no Honosavake. Nakon njega su rodili otok Ijo no Futana koji je imao jedno tijelo i četiri glave, a svakoj su glavi udijelili zasebno ime, pa su zemlju Ijo nazvali Ehime, zemlju Sanuki su nazvali Iijorihiko, zemlju Ava su nazvali Oogecuhime, a zemlju Tosa su nazvali Takeyoriwake. Potom su rodili ostale otoke poput Oki no Mitsugo, Tsukushi i Kumaso (Vukelić et al., 2021: 21-23).

Nakon što su rodili Zemlju počeli su stvarati bogove, a prvi je bio Ookoto Oshio, bog velikog pothvata, potom boga kamenja i pijeska Iwatsutsuchibiko, bog vrata Iwasuhime, boga krova Ame

no Fukio, boga kuće Oojabiko, boga vjetrobrana Kazamotsuwake no Oshio, boga mora Oowatatsumi, te bogove ušća Haja Akitsuhiko i Haja Akitshime. Potom su rodili boga mora i boginju pjene Avanagi i Avanami, boga i božicu vodene površine Tsuranagi i Tsuuranami, bogove nebeske vododijelnice i zemaljske vododijelnice Ame no Mikumari i Kuni no Mikumari te bogove nebeskih i zemaljskih vodenjaka Ame no Kuhizamochi i Kuni no Kuhizamochi te razne druge bogove (Vukelić et al., 2021: 24).

5.3. Sličnosti i razlike

Struktura mita o božanstvima Izanami i Izanagi uključuje niz međunarodnih motiva. Jedan od takvih jest učestalost parova brata i sestre koji nerijetko prezentira ustaljeni običaj da lokalnim oblastima, jedno uz drugo, vladaju mjesni vladar i šamanka, a predstavlja ujedinjenje svjetovne i sakralne moći. Primjer takvoga ujedinjenja pojavljuje se i u vladavini boga Takagija, koji predstavlja nositelja kraljevskih povlastica, (odlučuje o znamenjima nebeskih ratnika) i boginje Amaterasu, koja predstavlja šamanku, a čine jedini takav vladarski par u *Kojikiju* koji nemaju isti korijen imena. Nebesko koplje, koje su Izanami i Izanagi koristili u stvaranju u mitologijama diljem svijeta, javlja se kao oružje ratnika, lovaca te kao atribut božanstava. Grčka mitologija, kao atribut, koplja pridaje božici Ateni i bogu Aresu. Za razliku od grčke mitologije, japanska mitologija u postanku uključuje patrijarhalni sistem jer je Izanami u ulozi žene prva progovorila. Izanami i Izanagi bili su kažnjeni rođenjem deformiranog djeteta, a takva pogreška ispravila se tek kada je Izanagi u ulozi muškarca prvi progovorio (Vasić, 2016: 39-40).

I u grčkoj i u japanskoj mitologiji nastanak svakoga božanstva personificira ujedno i nastanak novoga elementa. Tako božanstva stvaraju i dijelove žive i nežive prirode poput kamenja, zemlje, drveća, vatre, vode i slično (Vasić, 2016: 47).

U grčkoj se mitologiji, za razliku od japanske, postanak događa iz jajeta, što se pretpostavlja da je vezano uz motiv gnjurca koji vadi mulj od kojeg postupno nastaje kopno (Meletinski, 1983: 205-208).

U obje se mitologije proces stvaranja može predstaviti kao teogonijska genealogija u kojoj jedni bogovi modeliraju prirodne predmete te rađaju na natprirodan način druge bogove, koji reprezentiraju dijelove prirode ili apstraktne pojmove (Meletinski, 1983: 205-208).

U oba se mita regulativno djelovanje bogova poima kao preobražavanje kaosa i stanja neuređenosti u organiziran svijet (Meletinski, 1983: 205-208).

U grčkom mitu o stvaranju, na samom početku, napominje se stvaranje Tartara, tmurnog mjesta koje se odnosilo na podzemlje, o kojemu će se nadalje govoriti. U japanskom mitu o postanku, podzemlje ne dolazi do izražaja. Grčka mitologija uključuje nekoliko mitova o postanku, no glavna značajka ovih mitova, u usporedbi s japanskim, jest dominantnost ženskoga spola, što se može uočiti kada Eurinoma, boginja svih stvari, plešući kreće u stvaranje svijeta, a kada ju je Ofion uvrijedio ona ga je odmah prignječila petom te u *Olimpijskom mitu stvaranja* u kojem Majka Zemlja stvara svijet. Za razliku od toga, u japanskoj su mitologiji, za stvaranje, potrebna oba spola u kojem dominira muški spol dok ženski spol ne smije progovoriti prvi.

Kao razlika napominje se i činjenica da se u grčkoj mitologiji svijet stvara iz jajeta, dok u japanskoj mitologiji to nije slučaj, no Cavendish i Ling (1982: 75) napominju da je u japanskoj mitologiji, prije stvaranja svijeta, zemlja bila u kaotičnoj masi u obliku jajeta. Shodno tome, može se uočiti da je motiv jajeta i u japanskoj mitologiji bitan za stvaranje svijeta, a Yu navodi kako kozmičko jaje označava simbol plodnosti, savršenstva i potencijala (1981: 1).

U grčkoj se mitologiji pojavljuje prva generacija, tj. primarni roditelji Uran i Gaja koji rađaju sljedeće generacije bogova. Isto je slučaj i u japanskoj mitologiji, u kojoj su primarni roditelji Izanami i Izanagi, no razlikuju se u činjenici da Izanami i Izanagi nisu prva generacija bogova, nego su njih poslali bogovi kako bi stvorili svijet.

U japanskoj mitologiji, mit o postanku, ali i mit o podzemnom svijetu imaju i političku svrhu, što pokazuje i činjenica da je sama carica Gemmei zatražila da se ovi mitovi napišu, a aludiraju na podatak da su japanski carevi potomci bogova, dok ovih podataka u grčkoj mitologiji nema. Također, japanski mitovi o postanku temelje se na stvaranju Japana i njegovih otoka, dok grčka mitologija govori općenito o postanku svijeta. Shodno tome, u japanskoj se mitologiji mogu primijetiti tragovi nacionalizma i superiornosti drevnoga Japana. Stoga postoje elementi koji upućuju da je mit postanka, u japanskoj mitologiji, stvoren kako bi izazvao strahopoštovanje japanskog naroda prema bogovima i carevima i veću poslušnost, dok u Grčkoj to nije slučaj.

6. Odlazak u podzemni svijet

Odlazak u podzemni svijet, zvan još i *katabaza*, mitološki je i književni motiv koji je prisutan u mnogim književnostima i religijama. *Katabaza* kao motiv epske književnosti označava priču o silasku ili vraćanju žive osobe, koja zadovoljava određene kvalitete poput heroja ili bogova ili osoba s ugledom među živima, u podzemni svijet s određenim ciljem. Također, do *katabaze* dolazi u posebnim okolnostima, s obzirom na to da je podzemni svijet nedostupan smrtnicima i bogovima. Razlozi silaska u podzemni svijet mogu biti različiti, poput dovođenja preminule osobe u gornji svijet, saznavanje sudbine ili budućnosti te stjecanje znanja o životu poslije smrti. Jedan od ključnih elemenata *katabaze* jest dijalog sa stanovnicima podzemnog svijeta, a sam podzemni svijet opisan je i kao mjesto u kojemu duše trpe zbog svojih nedjela. Pretpostavlja se da su autori ovakvim motivom željeli potaknuti ljude na to da se ponašaju dolično (Ćosić, 2019: 8).

6.1. Grčki podzemni svijet

Prema Richardsonu i Bowmanu (2003: 5), u grčkim mitovima, vladar podzemnog svijeta zvao se Had, a u njegovo kraljevstvo ulazile su duše mrtvih, a on nije dopuštao da oni izlaze. Također, od svih bogova, svi su se najviše bojali Hada, toliko da se čak nisu usudili izustiti njegovo ime.

Duše umrlih osoba, u *Ilijadi*, odlaze ravno u podzemni svijet koji se nalazi ispod svijeta na zapadu. Podzemlje je zvano Had, a njegovo najdublje područje naziva se Tartar. Had je igrom sreće stekao podzemni svijet. Hada je upravo povezanost s podzemnim svijetom učinila najomraženijim od svih bogova, a nazivali su ga „Zeusom podzemnog svijeta“ i „donjim bogom“, a posthomerovsko doba prikazuje Hada kao suca mrtvih. Podzemni svijet nazvan je i „mjesto bez radosti“ te je njegova slika sumorna i turobna, a duša može ući u takav svijet prijelazom preko rijeke Stiks. Pokojni ne mogu prijeći ovaj prijelaz ako nisu odgovarajuće pokopani (Bremmer, 2001: 17-18).

Stari je lađar prevozio mrtve duše, tj. sjene, preko rijeke Stiks. Uzimao je samo one sjene čija su tijela bila pokopana na zemlji te su imali sa sobom novčiće ili oboluse, kojima je bilo obvezno platiti prelazak. Iz toga su razloga mrtvima većinom, prilikom pogreba, stavljali novčiće pod jezik, a u slučaju da takvi uvjeti nisu bili ispunjeni, sjene bi bile ostavljene da lutaju stotinu godina kao nemirni duhovi. Minosov sud nalazio se na suprotnoj obali rijeke Stiks, a pred njegovim su se sudom morale pojaviti sjene kako bi saslušao njihovu ispovijed te odredio kaznu. Njegov sud čuvao

je troglavi pas Kerber koji je dopuštao svim sjenama da uđu, ali nijednoj da se vrati. Nakon suda sretni su duhovi odlazili do zlatne palače gdje su se nalazili Had i Perzefona od kojih su primali ljubazne pozdrave, a nakon toga su odlazili u Elizejska polja. Ovo prekrasno područje imalo je blagi i mirisni zrak, uzburkane potoke i različite nijanse tisuća cvjetova, a šumarci su odzvanjali veselim pjevom ptica. To je mjesto bilo prepuno svega što je moglo zadovoljiti maštu i očarati osjetila (Berens, 1894: 133).

S druge strane, krive duše, nakon što napuste sud, odlaze u Hadovu veliku sudnicu čije je zidove kružila vatrena rijeka Flegeton. Sudac Radamant, koji je sjedio u unutrašnjosti, govorio je svakoj sjeni o mukama koje ih čekaju u Tartaru. Prvo bi ih Furije bičevale, a potom odvodile u strašne dubine Tartara kako bi tamo trpjeli beskrajna mučenja. Tamo su se nalazili Titani te Ot i Efijalt koji su bili među glavnim patnicima (Berens, 1894: 134).

Budući da *Ilijada* počinje pjesmom od sedam stihova, koja najavljuje temu pjesme, a Had se pojavljuje u trećem retku te pjesme, Gazis navodi da takvo rano spominjanje podzemnog svijeta, u pripovijesti, nagovještava važnu ulogu koju on ima u *Ilijadi*. Ova činjenica ukazuje na razliku u važnosti grčkoga i japanskoga podzemlja jer japansko podzemlje nije bilo prvobitni dio mitologije, niti je imalo u toj mjeri naglašenu važnost (2018: 32).

Također, motivi poput gnjeva i slanja heroja u Had kasnije su prošireni u pripovijesti te su u nekoj mjeri osnova cijele *Ilijade* (Gazis, 2018: 32).

6.2. Otmica Perzefone

Dok je božica Perzefona, Zeusova kći koja je tada bila nazvana Kora, skupljala svijeće na livadi, približila se kako bi ubrala predivan cvijet narcis, a pred njome se otvorio zjapeći ponor i pojavio Had. Sjedio je u blistavim kolima koja su vukla četiri crna konja te ju prestravljenju odnio u mračno kraljevstvo podzemlja. Bog sunca Helije i božanstvo Hekata su to uočili, ali su bili nemoćni pred Hadom. Demetra, Perzefonina majka koja je opisivana i kao žena plemenitog držanja i dostojanstvenosti te veličanstvenoga izgleda, postala je neutješna. Krenula je u potragu za svojom kćeri te je lutala devet dana i noći, ispitujući svakoga o Perzefoni. Međutim, niti bogovi niti ljudi nisu joj uspjeli pomoći. Nakon desetog dana sreća je Hekatu koja joj je objasnila da je čula Perzefonin plač, ali nije znala tko je otmičar te ju je savjetovala da upita Helija. Od njega je saznala

da je sam njezin muž Zeus dopustio Hadu da zgrabi Perzefonu i prenese u podzemni svijet kako bi mu postala suprugom. Demetra je ogorčena napustila svoj dom na Olimpu i odbijala društvo. Njezina je tuga imala utjecaj i na cijeli svijet, stoga nije uspijevala žetva, tlo je bio neplodna pustoš, a svijetu je prijetila glad. Zeus je, saznajući što se dogodilo, odlučio ublažiti Demetrin gnjev i zatražiti ju da se vrati na Olimp. Međutim, ona je to odbila, rekavši da dok joj se kći ne vrati, neće dopustiti da žito iznikne iz zemlje. Stoga je Zeus poslao Hermesa u podzemni svijet kako bi zamolio Hada da vrati Perzefonu majci. Kada je Hermes sišao u podzemni svijet, ugledao je Perzefonu kako sjedi kraj Hada te plače zbog svoje sudbine. Had je pristao te se Perzefona radosno spremila poći u gornji svijet. Međutim, prije nego što se oprostio od Perzefone, Had joj je dao nekoliko sjemenki šipka, što je ona bez razmišljanja progutala. Demetra se napokon srela s Perzefonom, no Had im je prekinuo sreću kada je zatražio svoja prava. Bilo koji besmrtnik koji bi okusio hranu podzemnog svijeta morao bi ostati u njemu zauvijek. Zeus je uspio postići kompromis s Hadom. Had je dopustio Perzefoni da provede šest mjeseci s bogovima gore, dok je ostalih šest mjeseci morala biti u podzemnom svijetu. Perzefona i Demetra su se vratile na Olimp, a zemlja je ponovno bila plodna (Berens, 1894: 40-44).

Graves, također, opisuje događaj u kojemu je Hermes jednoga jutra došao po Admeta kako bi ga odveo u Tartar, kada je Alkestida iz ljubavi prema Admetu popila otrov pa je njezin duh sišao u Tartar. To je Perzefona loše primila jer je smatrala da nije dobro da žena ide umjesto muža te joj rekla da se vraća gore. Također, napominje da je Perzefona oličenje matrijarhalnog gledišta. Stoga možemo vidjeti kako se u grčkoj mitologiji više poštuje i naglašava ženski spol dok se u japanskoj mitologiji, s druge strane, više poštuje i naglašava muški spol, a ženski se spol ne poštuje ni približno kao u grčkoj mitologiji (1955: 129-130).

Slika 2. Perzefona i Had u podzemnom svijetu <https://greekcitytimes.com/2021/05/15/abduction-of-persephone/>

6.3. Tesej u Tartaru

Poslije smrti Hipodamije Piritoj nagovara Teseja da posjete Spartu i otmu Helenu koju su obojica željeli oženiti. Oteli su Helenu, dok je prinosila žrtvu u hramu, i pobjegli te su bacili kocku da odluče kome će Helena pripasti pa je pripala Teseju. Budući da Helena nije dorašla za udaju te je bila još djevojčica, Tesej je obvezao prijatelja Piritoja da je čuva u tajnosti. Kada je prošlo nekoliko godina te je Helena dorašla za udaju, Piritoj podsjeća Teseja na dogovor te se savjetuju u Zeusovom proročištu. Pozvali su Zeusa da služi kao svjedok na zakletvi, a on im je ironično rekao da odu u Tartar i zatraže Perzefonu za Piritoja, što je Piritoj ozbiljno shvatio i tražio ga da ispuni zakletvu te da je ne smije odbiti. Tako su stigli u Tartar naoružani, izabrali su sporedan ulaz u pećinu na lakonskom Tajnaru, izbjegavajući prijelaz preko Lete. Had je njihov drski zahtjev saslušao mirno te ih je, praveći se gostoljubiv, ponudio da sjednu. Ne znajući da su sjeli na stolice zaborava, koje su odmah postale dio njihovih tijela, nisu mogli ustati, a isprepletene zmijske su šištale oko njih. Također su ih šibale Furije, a Kerber izjedao, dok je Had to gledao zlobno se smijući. To je trajalo četiri godine dok nije došao Heraklo i uhvatio Kerbera, a Perzefona primila Herakla i dopustila mu da ih oslobodi i odvede u gornji svijet. Tada je Heraklo primio Teseja i svom snagom ga podignuo i odvojio od stolice. Teseju je komad mesa i kože ostao prilijepljen za sjedište. Po nekim je pričama Heraklo oslobodio i Teseja i Piritoja, a po drugima nije nijednog. Ostavio je Teseja zauvijek

prikovanoga za užarenu stolicu, a Piritoja pored Iksiona na zlatnoj klupi dok se pred njim gladnim pruža gozba koju im Furija otima (Graves, 1955: 209-210).

6.4. Orfej i Euridika

Orfej se spojio s ljupkom nimfom i kćeri boga Nereja, Euridikom. Oni su se izrazito voljeli te im je bračni život bio pun sreće i radosti. Međutim, Orfejev se polubrat Aristej zaljubio u Euridiku te ju je silom pokušao uzeti od Orfeja. Dok je Euridika bježala od Aristeja, ugrizla ju je zmija otrovnica za stopalo te je umrla od rane. Orfej je tugovao, a njegova je čežnja bila toliko neizdrživa da je odlučio suprotstaviti se užasima donjeg svijeta i zamoliti Hada da mu vrati njegovu voljenu Euridiku. Tako se spustio u dubine Hada naoružan samo zlatnom lirom. Nastavio je sve do Hadove palače, nimalo zaprepašten užasima podzemlja, te se predstavio Hadu i Perzefoni. Oni su se sažalili te odlučili pustiti Euridiku pod uvjetom da je ne pogleda sve dok ne stignu u gornji svijet, na što je Orfej pristao. Orfej i Euridika su se penjali strmim i tmurnim putem koji je vodio do gornjeg svijeta, no Orfej se, zaboravivši na obećanje Hadu, okrenuo kako bi se uvjerio da je njegova voljena Euridika iza njega. Taj pogled mu je uništio nade za sreću jer dok je on pružao ruku kako bi ju zagrlio, ona bila uhvaćena natrag te nestala zauvijek iz njegovog vida. Orfej je bio shrvan nakon gubitka Euridike pa je izbjegavao ljudsko društvo, a nimfama je moć šarma prema njemu nestala. Lutao je sam u najzabačenijim stazama. Kada je slučajno presjekao put Tračankama, dok su izvodile divlje obrede, one su mu predložile da im se pridruži. On je njihov prijedlog odbio, a one su ga bijesno napale i rastrgale. Glava mu je bila bačena u rijeku, a plutajući rijekom usne su mu i dalje mrmljale ime Euridike. Muze su se sažalile nad njegovom sudbinom, pa su pokupile njegove ostatke i pokopale ih u podnožju Olimpa (Berens, 1894: 67-68).

6.5. Japanski podzemni svijet

U *Kojikiju*, za razliku od ostalih mitologija, nema puno podataka o svijetu mrtvih ni odlazaka u svijet mrtvih. Svijet mrtvih odgovara dijelu trodijelne kozmičke strukture koju ista magična granica odvaja od svijeta živih, a tu granicu može proći junak u oba smjera, ali mrtvima nema povratka preko granice. Također, u zemlji mrtvih nalaze se biljke i životinje od kojih neke posjeduju čudesna svojstva. U motivu breskve može se uočiti povezanost svijeta živih i mrtvih (Vasić, 2016: 136).

Rađanje ploda breskve, i u svijetu mrtvih i u svijetu živih, ukazuje da prema drevnim Japancima nije postojala jasna granica između svijeta mrtvih i svijeta živih. U svijetu mrtvih stanuju antropomorfni likovi koji žive u palačama, kreću se, hrane se, međusobno sukobljavaju te slušaju naređenja vrhovnih božanstava. Podzemni svijet mrtvih opisuje se kao nečist i ružan, a uključuje prizore leševa i ružnih progonitelja (Vasić, 2016: 136).

Svijet *Yomi* (黄泉) je podzemni svijet mrtvih u japanskoj mitologiji, nazvan još i „Zemljom noćne tame“ ili „Zemljom noćnih duhova“. Do svijeta *Yomi* vodila je duga nizbrdica, a tamo se nalazila prostrana palača, što podsjeća na velike grobnice koje su se gradile u Japanu od trećeg do petog stoljeća (Vukelić et al., 2021: 29).

U primjeru izgleda božice Izanami, te progoniteljima koje ona šalje u potjeru za Izanagijem, može se pretpostaviti da su stanovnici podzemlja užasni demoni htonskoga karaktera. Grdobe, koje se odnose na ružne žene iz Zemlje noćne tame, nalikuju grčkim boginjama osвете zvanim Eurinije (Vasić, 2016: 137).

Konoshi (1984: 58) tvrdi da zemlja *Yomi* zapravo nije dio plana *Nihon Shokija* te da nema udjela u mitskom svijetu koji je sastavljač *Nihon Shokija* pokušao konstruirati.

6.6. Izanami i podzemni svijet

Božica Izanami je, nakon što je rodila boga vatre imenom Hi no Yagiyao zvan još i Hi no Kakabiko, teško ranjena. Izanamina je utroba sagorjela te je pala u bolesničku postelju i umrla. Iz njezinog su izbljuvka, izmeta i mokraće nastala druga božanstva. Izanagi je tugovao za njezinom smrću, a dok je plakao, oko njezinih uzglavlja i nogu, iz njegovih je suza nastala boginja Nakisawame kojoj je kasnije uzdignut hram u prefekturi Nara. Pokojna je Izanami bila sahranjena na planini Hiba, na granici zemalja Hoki i Izumo. Potom je Izanagi izvukao svoj mač od deset šaka („vrlo dugačak“), koji mu se nalazio oko pasa, te je njime odrubio glavu svom sinu, bogu vatre zaslužnom za smrt svoje supruge (Vukelić et al., 2021: 25-28).

Potom je Izanagi odlučio posjetiti Izanami u podzemnom svijetu mrtvih:

„Onda bog Izanagi poželi da vidi svoju dragu, boginju Izanami, pa krenu za njom u Zemlju Yomi. Kada boginja izađe kroz dvore palače svoje da ga dočeka, bog Izanagi ovako joj se

obrati: „Ljubljena ženo moja! Zemlja što je ti i ja stvarasmo još nije dovršena. Stoga mi se vrati!" Na to mu boginja Izanami odgovori: „Kako mi je žao. Da si bar ranije došao! Ja već okusih od jela pripremljenih na ognjištu u Zemlji noćne tame. Ali, duboko sam zahvalna što si ti, moj ljubljenu mužu, ušao ovamo. I ja se želim vratiti, pa ću najprije govoriti s bogom Noćne tame. Ti, pak, nemoj gledati u mene." Rekavši ovo, Ona se vrati u svoju palaču, ali je ne bijaše zadugo i On ne mogaše više čekati. Stoga otkinu zubac kraja svetog češlja što bijaše zapeo u snop Njegove kose s lijeve strane, upali jedan plamen, uđe unutra i vidje mnoštvo crvi kako uz potmulu tutnjavu gmižu svud po Njoj.“ (Vukelić et al., 2021: 29).

U tom su se trenutku na Izanaminom tijelu nalazili bogovi gromova, na glavi joj se nalazio bog velikog groma Ooikazuchi, na grudima bog vatrenog groma Honoikazuchi, na trbuhu bog crnog groma Kuroikazuchi, na međunožju bog cijepajućeg groma Sakuikazuchi, na lijevoj ruci bog mladog groma Vakaikazuchi, a na desnoj bog zemljinog groma Tsuchiikazuchi, na lijevoj nozi bog grmovitog groma Nariikazuchi, a na desnoj Fushiikazuchi. Tako je nastalo osam bogova. Kada je to Izanagi ugledao, zgrozio se i počeo bježati, na što mu je Izanami izjavila da ju je osramotio te je poslala grdobe u potjeru za Izanagijem. Nakon toga je on zbacio sa svoje kose vijenac od loze od kojeg je ubrzo izraslo divlje grožđe. Izanagi je bježao dalje dok su ga grdobe proždirale, a kada su krenule ponovno za njime, Izanagi je otkinuo zubac sa svetog češlja, koji se nalazio u njegovoj kosi, i bacio ga. Potom su izrasle mladice bambusa, a Izanami je poslala za njime osam bogova gromova, uz koje još 1005 vojnika noćne tame. Izanagi je, dok je bježao, zamahivao svojim mačem od deset šaka te uspio doći pod brdo Hira, koje se nalazilo na granici svijeta Yomi, te je ubrao tri ploda breskve, koja se tamo nalazila, i bacio na svoje progonitelje nakon čega su oni pobjegli. Tada je poručio breskvi da pomogne ovozemaljskim ljudima kako je pomogla i njemu te je nazvao breskvu Ookamizumi. Kada je Izanami sama krenula u potjeru za njime, on joj je zagradi put ogromnim kamenom kakvog ni tisuću ljudi ne bi moglo pomjeriti. Ona mu je tada poručila da će svakoga dana usmrtniti tisuću ljudi iz njegove zemlje, a on joj je poručio da će svakoga dana sagrađiti 1005 porodiljskih koliba. Od tada se svaki dan neizbježno rađa 1005 ljudi, a 1000 ih umire, zbog čega boginju Izanami zovu „Velikom boginjom Noćne tame“ (Vukelić et al., 2021: 29-31).

6.7. Bog Okuninushi (Onamuji)

Kada su Okuninushijeva braća, 80 bogova, saznali da lijepa djevojka Yagamihime, koju su njegova braća željeli oženiti, želi Okuninushija, a ne njih, odlučili su ga ubiti. Kada su uspjeli u naumu, njegova je majka krenula u potragu za njime. Kada ga je pronašla poručila mu je da ako ostane, osamdeset bogova će ga uništiti te ga uputi bogu Ojabikou u zemlju Ki. Bogovi su ga krenuli proganjati. Bog Ojabiko ga je pustio kroz raklje stabala te mu rekao da ide u podzemnu zemlju Ne no Katatsu, u kojoj se nalazi bog Susanoo koji mu može pomoći. On ga je poslušao te krenuo u podzemni svijet. Kada je stigao pred njega je izašla Susanoova kći Suseribime. Oni su se tada zagledali jedno u drugo i vjenčali. Poručila je svom ocu da je došao te ga je on pozvao unutra i smjestio da prespava u pećini u kojoj je bila zmija. Suseribime mu je dala maramu protiv zmija te mu poručila da u slučaju da ga zmija ujede treba tri puta mahnuti maramom i zmija će pobjeći, zbog čega je prvu noć spavao mirno. Idući dan ga je Susanoo smjestio u pećinu u kojoj su bile osa i stonoga, stoga je Suseribime dala svom mužu maramu protiv osa i stonoga te ga podučila kao i prethodni dan. Kada je Okuninushi i to svladao, Susanoo je odapeo zviždeću strijelu i poslao po nju u polje i zapalio vatru okolo (Vukelić et al., 2021: 54-56).

Kada mu je ipak predao strijelu Susanoo ga je pozvao u svoju odaju te mu zapovjedio da istrijebi uši s glave, koja je bila puna stonoga. Stoga je Okuninushiju Suseribime dala bobice i glinu koje je on zdrobio zubima i ispljunuo, a Susanoo je zbog toga pomislio da je Okuninushi zubima drobio stonoge zbog čega mu je postao drag te je tako utonuo u san. Nakon toga je Okuninushi privezao kosu boga Susanooa za svaku od krovnih greda u odaji te zatvorio vrata velikim i teškim kamenom, uzeo mač, luk i strijelu života te krenuo bježati noseći Suseribime (Vukelić et al., 2021: 57).

Nakon što je Okuninushi krenuo bježati bog Susanoo se probudio iz sna:

„Veliki bog se, iznenađen, trže iz sna, a kako povuče kosu, odaja se sva sruši. I dok on odvezivaše kosu vezanu za krovne grede, oni mu daleko umakoše. Potjera ih do brda Hira, i gledajući za njima u daljini, stade dozivati boga Oonamuiija i govoriti mu: „Tim mačem života i lukom i strijelom života što su kod tebe, potjeraj svoju polubraču do podnožja brda i rastjera ih po riječnim brzacima, pa ti, mili moj, postani bog Ookuninushii bog Utsushikunitama, uzmi moju kćer Suseribime za svoju prvu ženu, a u podnožju planine Uka postavi jake stubove svoje palače na stijeni duboko u zemlji i podigni na krovu rogove visoke sve do Uzvišenog nebeskog

polja, te se tu nastani, ti nevaljalče!" Kada tako bog Oonamudi, mačem i lukom stade goniti onih osamdeset bogova, potjera ih do podnožja brda i rastjera ih po riječnim brzacima, i tako prvi stade graditi zemlju. Tada mu se Yagamihime podade, kao što se bješe zavjetovala. Onda on princezu Yagamihime dovede kući, no ona se uplaši njegove prve žene, Suseribime, pa se vrati u roditeljski dom, ostavivši u rakljama stabla dijete što ga bijaše rodila.“ (Vukelić et al., 2021: 58).

6.8. Sličnosti i razlike

U djelu *Kojiki* podzemni svijet obiluje međunarodnim motivima koja se pojavljuju i u grčkoj mitologiji. Svijet mrtvih od svijeta živih odvaja čudesna prepreka. Motiv gdje je Perzefona kušala voće u podzemnom svijetu, koje je spriječilo da se vrati u svijet živih, možemo vidjeti i u Izanaminom odlasku u podzemni svijet. Također, u obje se mitologije pojavljuje orfejevski motiv u kojem kršenje zabrane gledanja dovodi do trajne razdvojenosti od voljene osobe te se spominje uspješan bijeg iz zemlje mrtvih. Sam silazak junaka u podzemni svijet čest je međunarodni motiv, a junak često mora tražiti ženu, kada je besmrtna, u podzemnom svijetu (Vasić, 2016: 133; Cooper, 2004: 59).

Izanami i Izanagi su u mitu o podzemlju uspostavili harmoniju u svijetu, a time što su odlučili koliko će ljudi umrijeti i roditi se označava snagu života nad smrću, što uvodi optimizam u ovaj mit (Vasić, 2016: 140-141).

Ovo se može uočiti i u mitu o otmici Perzefone. Demetra, koja je bila očajna zbog otmice Perzefone, zabranila je drveću da donosi plodove i zaklela se da će zemlja ostati neplodna dok ne dobije svoju kćer nazad. Demetra približava kult plodnosti i kult mrtvih, a Izanami spaja funkcije plodnosti i smrtnosti (Vasić, 2016: 140-141).

Grčka, mitologija izrazito naglašava i detaljno opisuje podzemni svijet koji opisuje od lokacije do procesa ulaska u podzemni svijet. U japanskoj mitologiji, s druge strane, nema puno podataka o podzemnom svijetu niti procesu odlaska u podzemni svijet. U grčkoj su katabazi, također, više izraženi osjećaji glavnih junaka kada su izgubili voljenu osobu, poput Demetre koja je napustila dom i odbijala društvo te Orfeja koji je također izbjegavao društvo, lutao sam zabačenim cestama te čak i prilikom smrti izgovarao ime svoje pokojne žene. Ova činjenica ukazuje da je podzemlje

kao i ideja u smrti, iako ima velike sličnosti i zajedničke motive, različito predstavljena u ovim mitologijama. U grčkoj se mitologiji više naglašava proces odlaska u podzemlje i bol gubitka, a u japanskoj mitologiji to nije slučaj.

Nadalje, kada je u grčkoj mitologiji Perzefona oteta, gnjevna je Demetra izazvala neuspjivanje žetve i glad, što je paralelno s mitom u kojemu Izanami poručuje Izanagiju kako će svakoga dana usmrtniti tisuću ljudi, zbog čega će Izanagi svakoga dana sagraditi 1005 porodijskih koliba. Stoga se može zaključiti da su drevni Japanci, kao i drevni Grci, prirodne nepogode, smrt, glad i drugo povezivali s intenzivnim osjećajima bogova. Također, i grčka i japanska mitologija život poslije smrti povezuju s podzemljem koje je ružno i mračno.

U grčkoj mitologiji Tesej odlazi u Tartar, tj. podzemni svijet, kako bi dobio dopuštenje da oženi Helenu. Had ga gostoljubivo prima, no s namjerom da ga nadmudri, pa ga posjeda u stolice zaborava u kojima je boravio četiri godine, dok ga Heraklo nije došao osloboditi. Usporedno s mitom o Okuninushiju, u japanskoj mitologiji, u kojemu je bog Okuninushi pošao u podzemni svijet kako bi zatražio pomoć od Susanooa. Okuninushijeva su braća bila srdita na njega jer se lijepa djevojka Yagamihime htjela udati za njega, a ne za njih. To je Okuninushijevu braću dovelo do želje da ga ubiju pa je Okuninushi bio primoran spustiti se u podzemlje i tražiti pomoć od boga Susanooa. Okuninushi se u međuvremenu zaljubio u kćer Susanooa, pa ga on ugošćava u svoje odaje, s namjerom da ga, kao i Had Teseja, nadmudri. Međutim, u ovom slučaju, Okuninushi uspeva nadmudriti boga Susanooa u podzemlju te uspijeva samostalno pobjeći, što nije slučaj u grčkoj mitologiji.

Grčki mit o Euridikinom odlasku u podzemni svijet te japanski mit o Izanaminom odlasku u podzemni svijet uvelike se podudaraju te se može reći da se najbližnja podudarnost mita katabaze, japanske i grčke mitologije, nalazi upravo u ovim dvama mitovima. Oba mita uključuju tugujućeg supruga koji odlazi u podzemni svijet kako bi vratio svoju voljenu koja je spriječena vratiti se u svijet živih jer je kušala hranu podzemnoga svijeta. Također, oba mita uključuju dopuštenje odlaska supruge natrag u svijet živih pod uvjetom da ju njezin suprug ne smije pogledati, što on krši i gubi svoju suprugu. Razlika u ovim mitovima može se uočiti po rezultatu koji je uslijedio nakon ponovnog gubitka voljene supruge. Orfej nakon ponovnog gubitka Euridike izbjegava društvo, luta sam zabačenim stazama te naposljetku umire, a nakon smrti i dalje mrmlja ime Euridike. S druge

strane, u japanskoj mitologiji, Izanagi bježi od gnjevne supruge koja ga proganja te ona svaki dan ubija 1000 ljudi iz njegove zemlje.

7. Zaključak

Iako se grčka mitologija proširila po cijeloj Europi i imala utjecaj na pisce i pjesnike diljem svijeta, ipak je japanska mitologija ostavila utisak na japansku tradiciju, kulturu i religiju, što se očituje sve do danas. Mitologije diljem svijeta imaju niz međunarodnih motiva, a jedni od najčešćih su upravo odlazak u podzemni svijet, tj. katabaza, i postanak, tj. kozmogeneza. Ove motive pronalazimo u obje mitologije, a imali su ključnu ulogu u stvaralaštvu kulture civilizacija drevne Grčke i drevnog Japana.

U obje se mitologije uočava postojanje antropomorfnih likova te postojanje društvenog poretka među bogovima koji imaju vrhovnog vladara. Nadalje, i u grčkoj i u japanskoj mitologiji svijet nastaje iz kaosa te potom nastaje priroda i ostali elementi. U japanskoj je mitologiji za stvaranje potreban i muški i ženski spol te upućuje na patrijarhat. U grčkoj mitologiji postanka, s druge strane, nisu potrebna oba spola, a u pozornosti je ženski spol te se pokazuju tragovi matrijarhata.

U motivu podzemnog svijeta uočava se da, u obje mitologije, odlazak u podzemlje označava povezanost s prirodnim nepogodama ili gladi, što se može vidjeti u primjeru Demetrinog i Izanaminog odlaska u podzemlje. Stoga se može zaključiti da su drevni Grci i Japanci intenzivne osjećaje bogova, poput gnjeva ili tuge, povezivali s neplodnom zemljom ili drugim nesrećama. Također, u podzemnom svijetu grčke i japanske mitologije nalaze se mitska bića, ali i oblici živog svijeta, poput biljaka ili životinja, a sam odlazak u podzemlje označava smrt. Nadalje, u podzemnim svjetovima ovih mitologija likovi koji odlaze u podzemni svijet imaju zadatke ili dogovore koje su primorani riješiti, poput Demetre koja mora čekati svoju kćer, Okuninushija koji mora rješavati nedaće koje mu Susanoo zadaje, Orfeja i Izanagija koji moraju biti strpljivi i poslušni i dr. Također, obje mitologije uključuju kušanje voća kao prepreku između podzemnog i živog svijeta.

S druge strane, u grčkoj je mitologiji veći naglasak na podzemni svijet i njegovu ozbiljnost, u odnosu na japanski podzemni svijet, što govori i sama činjenica da podzemni svijet nije bio prvotno

u planu *Kojikija*. Također, u grčkoj su katabazi detaljnije i intenzivnije opisani osjećaji prilikom gubitka osobe.

Usporedbom motiva postanka i odlaska u podzemni svijet, japanske i grčke mitologije, utvrđuje se kako se preklapaju mitovi grčke i japanske mitologije, ali se razlika nalazi u njezinoj namjeni i funkciji. Ona naglašava političku svrhu japanskih mitova postanka, koji su naglašavali autoritet i važnost cara te aludirali da je car predak bogova, dok za grčku nije prepoznata svrha te položaj i dominantnost spolova jer se u grčkoj mitologiji naglašava matrijarhat, a u japanskoj mitologiji se naglašava patrijarhat.

8. Literatura

1. Ashkenazi, M. (2003.) *Handbook of Japanese Mythology*, Santa Barbara: ABC CLIO.
2. Berens, E. M. (1894.) *A Hand-book of Mythology*, Columbus: Charles E. Merrill Publishing.
3. Bremmer, J. N. (2001.) *The Rise and Fall of the Afterlife*, London: Routledge.
4. Brett, C. (1962.) *The priest-emperor concept in Japanese political thought*, Meerut: Indian Political Science Association.
5. Brownlee, J. S. (1991.) *Political Thought in Japanese Historical Writing: From Kojiki (712) to Tokushi Yoron (1712)*, Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.
6. Cavendish R. M. i Ling, T.O. (1982.) *Mitologija ilustrirana enciklopedija* prev. G. V. Popović, Zagreb: Mladost.
7. Cooper, J. C. (2004.) *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*, prev. S. Đorđević, Beograd: Nolt.
8. Ćosić, D. (2019.) *Motiv silaska u podzemlje u grčkom i latinskom pjesništvu*. Pregledni rad. Visoko: Franjevačka klasična gimnazija.
9. Gazis, G. A. (2018.) *Homer and the Poetics of Hades*, Oxford: Oxford University Press.
10. Graves, R (1955.) *Grčki Mitovi*, prev. G. Mitrinović-Omčikus, Beograd: Nolt.
11. Houle M. M. (2011.) *Gods and Goddesses in Greek Mythology* Rock!, Berkeley Heights: Enslow Publishing, LLC.
12. Kershaw, S. P. (2007.) *A Brief Guide to the Greek Myths*, London: Robinson.

13. Konoshi, T., (1984.) The Land of Yomi: On the mythical world of the Kojiki. *Japanese Journal of Religious Studies*, 11 (1): 57-76.
14. Leeming, D i Leeming M. (1994.) *A Dictionary of Creation Myths*, New York i Oxford: Oxford University Press.
15. Leeming, D. A. (2010.) *Creation Myths of the World: An Encyclopedia*, Santa Barbara: ABC-CLIO.
16. Meletinski, E. M. (1983.) *Poetika mita*, prev. J. Jančijević, Beograd: Nolt.
17. Mori, K. (1979.) The Emperor of Japan: A historical study in religious symbolism. *Japanese Journal of Religious Studies*, 6(4): 522-565.
18. Philips, F. C. (1978.) Greek Myths and the Uses of Myths. *The Classical Journal*. 2 (1): 155-166.
19. Richardson, A. i Bowman, L. (2003.) *Hades*, Mankato, *Capstone Press*.
20. Roberts, J. (2009.) *Japanese Mythology A to Z*, New York: Infobase Publishing.
21. Sacks, D, Murray, O. i Brody, L. R. (2005.) *Encyclopedia of the Ancient Greek World*. New York: Infobase Publishing.
22. Taft, M. (2014.) *Greek Gods & Goddesses*, Chicago : Britannica Educational Publishing.
23. Vasić, D. (2016.) *Sunce i mač*, Beograd: Tanesi.
24. Vukelić, H.J. Vasić, D, Kličković, D i Glumac, D. (2021.) *Kođiki Zapisi o drevnim događajima*, Beograd: Tanesi.
25. Yu, D. C. (1981.) The Creation Myth and Its Symbolism in Classical Taoism. *Philosophy East and West*, 31(4): 479-500.

Internetski izvori:

1. Bolle, K. W. (2020.) Myth. Encyclopedia Britannica, mrežno izdanje. Pristupljeno 18. 8. 2022. <https://www.britannica.com/topic/myth>.
2. Cartwright, M (2012.) Greek Mythology. World history encyclopedia, mrežno izdanje. Pristupljeno 14. 9. 2022. https://www.worldhistory.org/Greek_Mythology/
3. Cartwright, M. (2018.) Ancient Greek Society. World history encyclopedia, mrežno izdanje. Pristupljeno 23. 8. 2022. <https://www.worldhistory.org/article/483/ancient-greek-society/>

4. Yasuka (2015.) The Kojiki and Nihon Shoki of Japan. KCP International Japanese Language School, mrežno izdanje. Pristupljeno 7. 9. 2022.

<https://www.kcpinternational.com/2015/12/the-kojiki-and-nihon-shoki-of-japan/>

9. Popis priloga

Slika 1. Bog Izanagi i božica Izanami pri stvaranju svijeta

Slika 2. Perzefona i Had u podzemnom svijetu

10. Sažetak

Odnos mitologije i ljudi može se vidjeti i na način na koji su stari Grci i Japanci gradili hramove bogovima, štivali ih i pisali priče. Mitologija ovih civilizacija objašnjava prirodne katastrofe, postanak svijeta i smrt. Obje su kulture prakticirale politeizam, a bogovi su imali moć nad ljudskim svijetom te su izazivali veliko strahopoštovanje. U japanskoj mitologiji svijet nastaje spajanjem božanstava Izanami i Izanagi, dok u grčkoj mitologiji boginjom Eurinomom i zmijom Ofionom. I u grčkoj i u japanskoj mitologiji svijet nastaje iz kaosa, no razlika je u dominantnosti spolova. Obje mitologije, kroz bogove i postanak svijeta, uključuju nastanke novih elemenata žive i nežive prirode. Motiv odlaska u podzemni svijet u grčkoj mitologiji može se vidjeti u mitovima poput otmice Perzefone, smrti Euridike i Tartarove otmice Helene. Motiv odlaska u podzemni svijet u japanskoj mitologiji može se uočiti u mitovima poput smrti boginje Izanami te bijegu boga Okuninushija. Obje mitologije uključuju kušanje voća kao prepreku odlaska u svijet živih, orfejevski motiv kršenja zabrane, povezanost bogova i prirodnih nepogoda. Međutim, grčki mitovi su bogatiji detaljima podzemnog svijeta te se više štuje ženski spol.

Ključne riječi: mitologija, Japan, bog, kami, postanak, kozmogeneza, Grčka, podzemlje, katabaza

11. Summary

The relationship between mythology and people can also be seen in the way the ancient Greeks and Japanese built temples to the gods, worshiped them and wrote stories. The mythology of these civilizations explains natural disasters, the creation of the world and death. Both cultures practiced polytheism, and the gods had power over the human world and caused great awe. In Japanese mythology, the world was created by the union of the deities Izanami and Izanagi, while in Greek mythology by the goddess Eurynome and the snake Ophion. In both Greek and Japanese mythology, the world emerges from chaos, but the difference is in the dominance of the sexes. Both mythologies through the gods and the creation of the world include the emergence of new elements of animate and inanimate nature. The motif of going to the underworld in Greek mythology can be seen in myths such as the abduction of Persephone, the death of Eurydice, and the abduction of Helen by Tartarus. The motif of going to the underworld in Japanese mythology can be seen in myths such as the death of the goddess Izanami and the escape of the god Okuninushi. Both mythologies include tasting the fruit as an obstacle to going to the world of the living, the Orpheus motif of breaking the prohibition, the connection between the gods and natural calamities. However, Greek myths are richer in details of the underworld and the female gender is more revered.

Key words: mythology, Japan, god, kami, origin, cosmogenesis, Greece, underground, katabase